

dr hab. prof. UR Agnieszka Uberman

Rzeszów 19.05.2021r.

**Zakład Językoznawstwa Stosowanego i Kognitywnego
Instytut Neofilologii, Kolegium Nauk Humanistycznych
Uniwersytet Rzeszowski**

Recenzja rozprawy doktorskiej autorstwa Pani mgr Danuty Pietrzak

*pt. Rozwój kompetencji zawodowych kandydatów na nauczycieli języka angielskiego
w kontekście Krajowych Ram Kwalifikacji.*

Przedstawiona do recenzji rozprawa, napisana pod kierunkiem dr hab. prof. UŁ Przemysława Krakowiana, omawia tematykę precyzyjnie określoną w tytule dysertacji.

Autorka podjęła się trudnego procesu analizy jak wprowadzone zmiany wpłynęły na efektywność kształcenia zawodowego przyszłych nauczycieli języka angielskiego. Większość reform implementowanych do funkcjonujących systemów jest witana bez nadmiernej przychylności, tym bardziej imponuje zakres przeprowadzonych przez doktorantkę badań oraz udowodnienie słuszności i efektywności wprowadzanych zmian systemowych.

Praca składa się z dziewięciu części: wprowadzenia, trzech rozdziałów teoretycznych oraz rozdziału o charakterze badawczym, wniosków, bibliografii, spisu tabel, rysunków i wykresów oraz załączników. Streszczenia pracy w językach polskim i angielskim załączono w odrębnych dokumentach.

Rozdziały teoretyczne pracy wprowadzają zagadnienia leżące u podstaw projektu badawczego. Rozdział badawczy omawia przeprowadzone badania i analizę ich wyników. Wyciągnięte wnioski zwięźle zaprezentowano w części podsumowującej rozprawę. Bibliografia obejmuje 100 prac (monografii i artykułów), 8 źródeł internetowych, na które składają się raporty, poradniki i informacje prasowe oraz spis przytaczanych aktów prawnych (w liczbie 8) – m.in. ustaw, rozporządzeń i zaleceń. Kolejno umieszczono spis tabel (17), rysunków (5) i wykresów (7). W załącznikach zamieszczone zostały efekty kształcenia dla kierunku filologia, odpowiednie programy kształcenia, przykłady opisów kart przedmiotów dla specjalizacji nauczycielskiej, dane statystyczne uzyskane w wyniku przeprowadzonych badań oraz przykłady wypowiedzi autobiograficznych studentów. Łącznie praca liczy niemal 220 stron (w tym nienumerowane strony załączników w liczbie 79).

Struktura pracy jest dobrze przemyślana, logicznie uporządkowana i pozwala na realizację zakładanych celów pracy oraz weryfikację hipotez badawczych.

We wprowadzeniu Autorka odnosi się do własnych doświadczeń w zakresie tworzenia programów nauczania przyszłych nauczycieli języków obcych i wniosków wyciągniętych w zakresie braków w tym procesie. Na tej podstawie określa pole badawcze przedstawionej do recenzji rozprawy, tj. rozwój kompetencji zawodowych kandydatów na nauczycieli języka angielskiego w świetle wprowadzonych krajowych ram kwalifikacji. Ta krótka charakterystyka struktury i treści pracy w sposób wystarczający wprowadza w lekturę rozprawy i zarysowuje schemat badań.

Rozdział pierwszy pt. *Ramy kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego* złożony jest z pięciu podrozdziałów i zgodnie z proponowaną nazwą charakteryzuje tytułowe zagadnienia i omawia genezę ich wprowadzenia do systemu szkolnictwa wyższego. Przedstawiono rys procesu bolońskiego akcentując najważniejsze założenia dotyczące analizowanej w rozprawie tematyki – tj. rozwój i ocenę kompetencji. Doktorantka wskazuje na znaczenie utworzonego na mocy Deklaracji Bolońskiej Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego i jego wpływ na uznawalność zdobywanych w procesie kształcenia uniwersyteckiego kompetencji. Znaczenie kształcenia ustawicznego (life long learning) oraz stale rozwijających się nowoczesnych technologii jest także mocno zaakcentowane.

W kolejnym podrozdziale Autorka koncentruje się na Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego podkreślając, za Komorowską (2003), szczególną rolę znajomości języków obcych ułatwiających komunikację pomiędzy różnymi narodami. O wadze języków obcych stanowi fakt konieczności wprowadzenia wspólnego, ujednoliconego Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego, omówionego pokrótce w podrozdziale trzecim. Następny podrozdział poświęcony został powodowi wprowadzenia Europejskich Ram Kwalifikacji i opisowi ich poziomów, zaś w podrozdziale piątym Autorka przedstawia Krajowe Ramy Kwalifikacji. Stwierdza, za Cielecką (2010), iż są one obecnie „najbardziej skuteczną drogą do poprawy efektywności kształcenia w polskich szkołach wyższych”. Wraz z nowelizacją ustawy *Prawo o Szkolnictwie Wyższym* umożliwiono uczelniom „dostosowanie procesu kształcenia do potrzeb studenta, zgodnie z wiedzą i doświadczeniem środowisk akademickich oraz interesariuszy zewnętrznych” (s. 18). Natomiast uczelniane systemy zapewniania jakości kształcenia mają za zadanie monitorowanie sposobów uzyskiwania zamierzonych efektów i dokonywanie korekt dla korzyści studentów. Efekty kształcenia, omawiane w podrozdziale 5.1, rozumiane są jako

„rezultat nauki pobieranej na danym poziomie edukacji” (s. 19). Doktorantka przedstawia ich podział oraz zasady prawidłowego formułowania efektów kształcenia (za pomocą koncepcji SMART). Pokrótce scharakteryzowano komponenty efektów kształcenia, tj. wiedzę, umiejętności oraz kompetencje społeczne w zakresie kształcenia językowego. Rozdział pierwszy kończy krótkie omówienie programu kształcenia oraz zarys informacji odnoszącej się do weryfikacji efektów kształcenia. Rozdział nie jest opatrzony żadnym podsumowaniem.

W rozdziale drugim, zatytułowanym *Kompetencje zawodowe kandydatów na nauczycieli języka angielskiego*, Autorka podejmuje zagadnienia prestiżu języka angielskiego we współczesnym świecie (podrozdział 1), jego rolę oraz miejsce na globalnym rynku pracy, dóbr i usług. Jego znajomość jako języka obcego uznano za jedną z kompetencji kluczowych. Kolejno w podrozdziale drugim dyskusja dotyczy kompetencji zawodowych nauczycieli języka angielskiego, co stanowi zasadniczą tematykę przedstawionej do recenzji rozprawy. Jako zagadnienie kluczowe jest omówione w miarę precyzyjnie na podstawie dostępnej literatury przedmiotu. Wyróżniono kategorie kompetencji nauczyciela języka obcego, zarówno przedmiotowe jak i podmiotowe. Autorka bardzo trafnie analizuje i opisuje kwestie kluczowe dla pracy. Pokrótce scharakteryzowane są także role nauczyciela języka angielskiego, chociaż zapewne nie są one znacząco różne od tych podejmowanych przez nauczycieli innych języków obcych. Opis cech osobowości nauczyciela wraz z motywacją i autonomią dopełniają treści rozdziału drugiego. Przedstawione informacje są bardzo zwięzłe, z racji obszerności tematu są wspomniane skrótowo, ale w sposób wystarczający i rzetelny charakteryzują omawiane kwestie.

Ostatni rozdział teoretyczny rozprawy nosi tytuł *Kształcenie do zawodu nauczyciela języka angielskiego*, zgodnie z którym Doktorantka przedstawia tytułową tematykę kolejno w krajach Unii Europejskiej a następnie w Polsce. Modele kształcenia nauczycieli języków obcych w Polsce omówiono dosyć obszernie i wyczerpująco wskazując na zmiany, które w wyżej wymienionym zakresie zachodziły na mocy kolejnych reform i przepisów wprowadzanych za pomocą ustaw. Autorka koncentruje się zwłaszcza na okresie w oparciu o standardy kształcenia obowiązujące i wprowadzone rozporządzeniem MNiSW w roku 2012. Późniejsze zmiany nie są podejmowane w recenzowanej rozprawie.

Doktorantka przedstawia także zarys współczesnych koncepcji kształcenia (od behawioryzmu, poprzez kognitywizm, konstruktywizm aż do konektywizmu). Bardzo zwięzłe omawia także w kolejnym podrozdziale rozwój koncepcji kształcenia studentów - przyszłych

nauczycieli języka angielskiego. Jak słusznie stwierdza Autorka na stronie 60: „Odejście od tradycyjnego modelu kształcenia nauczycieli zostało podyktowane rosnącym poczuciem niemożności dotrzymania tempa zmianom wynikającym z przemian socjoekonomicznych i postępującej globalizacji. Powstała potrzeba wzmocnienia powiązania teorii z praktyką [...] oraz uwzględnienia wielowymiarowości i nieprzewidywalności kontekstów edukacyjnych”. Podkreśla także wagę współczesnych technologii informacyjnych, stanowiących jedną z kluczowych umiejętności według standardów kształcenia nauczycieli. Znaczna uwaga poświęcona została modelom kształcenia kandydatów na nauczycieli języka angielskiego w oparciu o uprzednio scharakteryzowane koncepcje kształcenia. Opisane modele przedstawia tabela nr 5, która zbiera i porządkuje dane przedstawione w poprzedzającej ją charakterystyce. Podobnie jak i poprzednie, również rozdział III nie jest opatrzony żadnym podsumowaniem.

Rozdział czwarty stanowi empiryczną część rozprawy i dotyczy badania rozwoju kompetencji zawodowych przyszłych nauczycieli języka angielskiego. Badanie osadzone jest w kontekście rozwiązań wprowadzonych poprzez Krajowe Ramy Kwalifikacji. We wprowadzeniu do badań Autorka podaje tło i motywację do podjęcia badań w zakresie analizowanej tematyki. Zgodnie z tym co podaje na str. 73 w podrozdziale pt. *Zarys badań*, „Badania przeprowadzone w ramach pracy nad niniejszą rozprawą miały za zadanie prześledzić, w jaki sposób wprowadzenie Krajowych Ram Kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego wpłynęło na rozwój kompetencji zawodowych studentów (kandydatów na nauczycieli języka angielskiego)”. Doktorantka przedstawia różnice w programach kształcenia z okresu przed wprowadzeniem KRK oraz po jego wprowadzeniu w PWSZ w Płocku. Nastąpiły zmiany, które położyły nacisk na rozwój kompetencji językowych oraz zawodowych (również poprzez praktyki). Ważne stwierdzenie w odniesieniu do projektowania programów kształcenia dotyczy sposobów weryfikacji zakładanych efektów kształcenia: „pojawiły się innowacyjne rozwiązania natury konstruktywistycznej, dzięki którym zmierzenie refleksyjności studentów stało się bardziej efektywne. Są to, między innymi, działania projektowe o charakterze warsztatowym, zmiany w formie prowadzenia zajęć z podających na interaktywne oraz narzędzia stymulujące krytyczne myślenie” (s. 78). Omawiając cel swoich badań Autorka klarownie wytycza i prezentuje zakres prowadzonych analiz, formułując pytania, na które w wyniku przeprowadzonych badań powinna otrzymać konkretne odpowiedzi. Jak wspomniałam powyżej, zakres i organizacja badań przedstawione są przejrzysto, jednak zaskakuje brak zachowania proporcji liczby osób w grupie kontrolnej (78)

w stosunku do grupy eksperymentalnej (42). Oczywiście dane te są w oparciu o faktyczną liczbę studentów, zatem manipulacja w tym zakresie jest ograniczona. Natomiast hipoteza badawcza przedstawiona przez Doktorantkę nie budzi żadnych zastrzeżeń. Przyjęte do badania metody i narzędzia badawcze dobrane zostały prawidłowo. Sądzę, że oprócz oceny na dyplomie ukończenia studiów zakres kompetencji zawodowych można dodatkowo określić na podstawie ocen z przedmiotów metodyka, dydaktyka, praktyka pedagogiczna (również na podstawie opisu obserwacji poczynionej przez nauczyciela prowadzącego studenta). Jednak przyjęty model jest bez wątpienia właściwy i gwarantujący otrzymanie dosyć miarodajnych wyników. Przebieg badania Autorka dzieli, zgodnie z wcześniejszymi założeniami, na opis badań ilościowych oraz jakościowych.

W pierwszym przypadku postawiono 14 pytań badawczych w celu opisanie wpływu wprowadzenia KRK na rozwój kompetencji przedmiotowych kandydatów n nauczycieli języka angielskiego. Przeprowadzono liczne badania, które pozwoliły na sformułowanie konkretnych wniosków. Po wprowadzeniu KRK studenci otrzymali wyższe końcowe oceny na dyplomie. Przeprowadzone analizy statystyczne wskazują że samoocena studentów jest wyższa we wszystkich analizowanych parametrach w przypadku studentów *KRK plus*. Analiza poziomu ważności kompetencji wskazała na różnice w uszeregowaniu kompetencji wśród obu grup studentów. W przypadku *KRK plus* najważniejsze były kompetencje metodyczne, zaś dla *KRK minus* - kompetencje społeczne. Pozostałe nie wykazały istotnych różnic. Ponadto, rozpoznano silną zbieżność pomiędzy samooceną gotowości zawodowej a oceną na dyplomie (im wyższa ocena tym wyższa samoocena gotowości) na korzyść grupy *KRK plus*. Dziwi natomiast fakt, że w toku studiów nie wzrasta poziom chęci podjęcia pracy w zawodzie nauczyciela języka obcego. Można to zapewne tłumaczyć wzrostem świadomości skali trudności wykonywanej pracy oraz doświadczeniami nabytymi podczas praktyk pedagogicznych.

Podobnie badania w grupie *KRK minus* wykazały dodatni istotny związek pomiędzy samooceną gotowości do wykonywania zawodu a samooceną zbioru kompetencji i oceną na dyplomie oraz chęcią podjęcia pracy na początku i na końcu studiów. Porównywalne wyniki osiągnięto w wyniku badania w grupie *KRK plus*.

Badania ilościowo-jakościowe rozwoju kompetencji podmiotowych miały na celu pokazać jaki wprowadzenie KRK wpłynęło na ich rozwój u przyszłych nauczycieli anglistów. Zaprezentowane pytania badawcze analizowały refleksyjność, motywację i tożsamość osobową studentów. Autorka szczegółowo przedstawia zastosowaną procedurę (wraz z podłożem

teoretycznym i merytorycznym) do przeprowadzenia samooceny przez studentów. Wyniki wskazują na przyrost wiedzy, co nie jest w zasadzie zaskakujące ani dziwne, gdyż takie są cele kształcenia w każdej placówce edukacyjnej. Podobnie duży wzrost zanotowano w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych w odniesieniu do metod i technik nauczania języka angielskiego jak i planowania i prowadzenia lekcji. W zakresie samodzielnego uczenia się ten przyrost jest znaczny, zwłaszcza w obrębie autonomii ucznia (wzrost o niemal 60%). Pomimo tego, ta ocena nie jest zbyt wysoka, ale w etapie początkowym była dramatycznie niska (poniżej 1,5 w 5 stopniowej skali). Kategoria ocena również zyskała na wartości. Po szczegółowe dane w każdym przypadku Autorka odsyła do załączników, jednak nie podaje in numeracji ani strony, co zdecydowanie ułatwiłoby czytelnikowi odnalezienie właściwego miejsca.

Kolejną grupą analizowanych aspektów jest tożsamość nauczyciela. Czynniki osobowościowe mają zasadniczy wpływ na pracę zawodową, zatem analizie poddano jakie cechy osobowości uwidaczniają się w obrębie grupy badawczej. Jak podaje Doktorantka, istotą tego badania jest „nakreślenie ogólnego obrazu predyspozycji osobowościowych badanej grupy studentów do wykonywania określonego zawodu”. (str. 117). Narzędziem zastosowanym w tym badaniu jest model Wielkiej Piątki, i wybór ten jest dobrze uzasadniony. Testy także w tym przypadku przeprowadzono dwukrotnie, a wyniki wykazują zmianę we wszystkich obszarach. Zmniejszeniu uległy neurotyczność i nieznacznie sumienność, wzrosły natomiast poziomy cech pożądaných, tj. ugodowość, ekstrawersja i otwartość.

Ostatnim analizowanym aspektem jest motywacja wyboru zawodu nauczyciela. Do badania tej grupy zachowań Autorka zastosowała narzędzie autonarracji, również trafnie argumentując ten słuszny wybór (trzy przykładowe wypracowania zostały przedstawione w załączniku 6). Według zgromadzonych danych motywacją wyboru zawodu wydają się być trzy główne, podstawowe czynniki, tj. pozytywne przekonania na temat etosu zawodu wyniesione z domu rodzinnego, zamiłowanie do pracy z dziećmi i/lub młodzieżą oraz fascynacja kulturą i językiem. Powyższe przesłanki mają charakter wewnętrzny a także potwierdzają aktualne badania naukowe w tym zakresie.

Interpretując wyniki uzyskane w wyniku przeprowadzonych badań Autorka stwierdza jednoznacznie, że wraz z wprowadzeniem KRK nastąpił wzrost kompetencji zawodowych studentów specjalizacji nauczycielskiej, natomiast kompetencje przedmiotowe są nieznacznie wyższe dla grupy *KRK plus* w porównaniu z grupą *KRK minus*. Cennym jest zastosowanie w

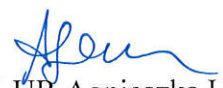
kształceniu *KRK plus* innowacyjnego narzędzia EPOSTL oraz technik autoanalizy STRIDE, które jak podaje Autorka „pozwoili zwiększyć samoświadomość studentów, a przez to pogłębiło ich refleksyjność, krytyczne myślenie i wpłynęło na kształtowanie tożsamości zawodowej oraz wzmocniło motywację do podjęcia pracy” (str. 124). Co ważne, podniosła się także wiedza merytoryczna potencjalnych nauczycieli obu grup. Wprowadzony refleksyjny model kształcenia studentów wzmocnił rozwój wielu umiejętności przyszłych nauczycieli oraz ich kompetencji społecznych. Reasumując, przeprowadzone badania potwierdzają wzrost kompetencji zarówno przedmiotowych jak i podmiotowych.

Autorka stwierdza, że badania przeprowadzono z dochowaniem wszelkiej staranności, jednakże zawsze różne czynniki zewnętrzne mogą oddziaływać na uzyskane dane. Jednym z nich mogą być relacje pomiędzy badaczem a grupą badawczą, które mogą wpłynąć na większą staranność odpowiedzi lecz, zdaniem Doktorantki „nie zaburza to oceny wiarygodności przedstawionych wyników badań” (str. 131). Nie do końca jest to uprawnione twierdzenie, gdyż w przypadku grupy, której nauczyciel jest zarazem badaczem informacje czy polecenia są zazwyczaj przekazywane bardziej precyzyjnie lub uważnie. Jednakże jeśli relacja ta jest pozytywna, studenci w znacznym stopniu dużo chętniej angażują się w pracę, co korzystnie wpływa na ich holistyczny rozwój.

Od strony edytorskiej rozprawa jest przygotowana bardzo starannie, zaobserwowano jedynie pojedyncze błędy literowe, które jednak nie zakłócają sensu przekazywanych treści. Nieliczne drobne uchybienia natury edytorskiej odnoszą się do sposobu zapisu niektórych cytatów blokowych: różnice w wielkości czy kroju czcionki (np. str. 42, 68, 119, 120), dla niektórych cytatów brak numeru strony źródła. W rozdziale IV pomyłona jest numeracja jednego z podrozdziałów.

Powyższe uwagi merytoryczne czy techniczne nie wpływają negatywnie na ogólną wysoką, pozytywną ocenę rozprawy. Należy zdecydowanie podkreślić imponującą liczbę i jakość przeprowadzonych badań oraz analiz statystycznych, które dopełniają wartość poznawczą treści pracy. Doktorantka jawi się jako świadoma badaczka o bogatym warsztacie. Przyjęta i analizowana problematyka jest opisana na podstawie bogatej literatury przedmiotu.

Stwierdzam, iż przedstawiona rozprawa spełnia wymogi stawiane pracom tego rodzaju i wnoszę o dopuszczenie Pani mgr Danuty Pietrzak do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

dr hab. prof. UR Agnieszka Uberman